

**DIE ROL VAN SPIRITUALITEIT IN DIE VEERKRAGTIGHEID VAN XHOSA-
SPREKENDE GESINNE IN DIE OOS-KAAP**

KARLA LOUBSER

Werkstuk aangebied ter gedeeltelike vervulling van die vereistes vir die graad van
Magister in Lettere en Wysbegeerte (Voorligtingsielkunde) aan die
Universiteit van Stellenbosch

Studieleier: A P Greeff PhD

Desember 2005

VERKLARING

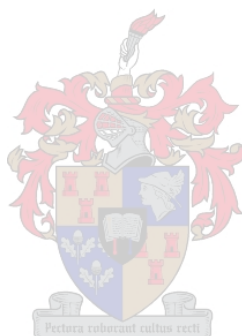
Ek, die ondergetekende, verklaar hiermee dat die werk in hierdie werkstuk vervat, my eie oorspronklike werk is wat nog nie vantevore in die geheel of gedeeltelik by enige ander universiteit ter verkryging van 'n graad voorgelê is nie.

.....

Handtekening

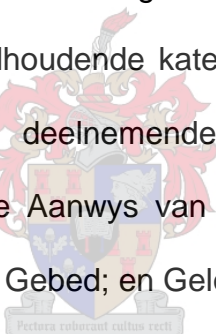
.....

Datum

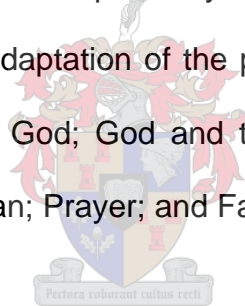
OPSOMMING

Die doel met hierdie ondersoek was om in meer besonderhede te kyk na spiritualiteit as 'n gesinsveerkragtigheidskenmerk by Xhosasprekende gesinne in die Oos-Kaap. Gesinne met tenminste een adolessente kind, wat óf die dood van 'n gesinslid óf 'n ernstige finansiële terugslag ervaar het, is genader vir deelname aan hierdie ondersoek. 'n Ouer, en in sommige gevalle ook 'n adolessent, het opgetree as verteenwoordigers van die 51 gesinne wat aan hierdie ondersoek deelgeneem het. Deelnemers moes reageer op drie ope vrae rakende hulle gesin en wat die belangrikste faktore of sterktes is wat hul gesin onlangs gehelp het. Resultate dui daarop dat spiritualiteit 'n belangrike hanteringshulpbron is wat in tydperke van krisis bygedra het tot die veerkragtigheid van die gesinne. Die kerntema van spiritualiteit word saamgevat deur ses verbandhoudende kategorieë wat fasiliterend was in die suksesvolle aanpassing van die deelnemende gesinne ná 'n krisis. Hierdie kategorieë is Gawes van God; die Aanwys van Rigting deur God en die Heilige Gees; God se Werke; God se Plan; Gebed; en Geloof.

ABSTRACT

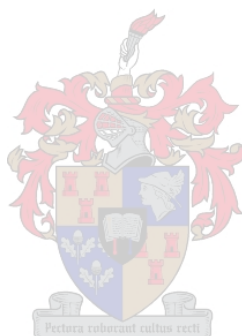
The purpose of this investigation was to view (explore) spirituality as a characteristic of family resilience in Xhosa-speaking families in the Eastern Cape. Families with at least one adolescent child, which have experienced the death of a family member or a serious financial setback, were approached for participation in this investigation. A parent and in some cases also an adolescent, represented each of the 51 families that participated in this investigation. Participants were expected to respond to three open-ended questions regarding their family and what the most important factors or strengths are which have helped their family recently. Results indicate that spirituality is an important coping resource that contributed to the resilience of the families in periods of crisis. The core theme of spirituality consists of six relating categories which facilitated the successful adaptation of the participating families after a crisis. These categories are Gifts from God; God and the Holy Spirit as the Pointers of Direction; God's Works; God's Plan; Prayer; and Faith.

BEDANKINGS

Vir die onmiskenbare rol wat die volgende persone gespeel het in die ontwikkeling van hierdie dokument, het ek die grootste ontsag en waardering:

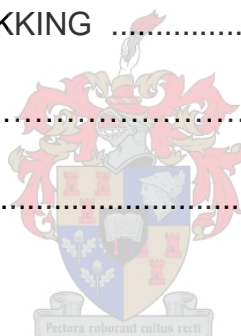
- Prof A P Greeff, my studieleier, vir sy volgehoue aanmoediging, deernis en wysheid.
- My ouers, Hugo en Karin Loubser, vir liefde wat geen perke ken nie en hul oortuiging dat my stempel uniek en daarom uitsonderlik is.
- My God, vir genade en so baie seëninge.

INHOUDSOPGAWE

Bladsy

INLEIDING	1
METODE	11
Deelnemers	11
Prosedure	13
Data-Ontleding	14
RESULTATE	16
BESPREKING EN GEVOLGTREKKING	17
VERWYSINGS	33
BYLAE 1	36

INLEIDING

Lewenskrisisse en voortdurende stressors kan die funksionering van 'n gesinstelsel ontspoor, met rimpeleffekte vir die individuele gesinslede en hul onderlinge verhoudings (Walsh, 2003). Gesinsnood kan die gevolg wees van onsuksesvolle pogings om 'n oorweldigende situasie te hanteer. Gesinne se hantering en aanpassing word volgens Walsh (2003) bemiddel deur sleutelgesinsprosesse tydens die hantering van uitdagings.

Die hulpberoepe begin toenemenderwys die waarde besef van die inbegryping van die geestelike dimensie in voorligting en heling. Worthington (aangehaal in Fukuyama & Sevig, 1999) voer die volgende redes aan waarom sielkundiges die rol van spiritualiteit behoort te verstaan: Mense wat hul in emosionele krisisse bevind gedurende periodes van intense emosionele belewings en psigososiale disorganisasie, oorweeg dikwels spontaan geestelike en godsdienstige moontlikhede ten einde te verstaan of 'n begrip van die krisis te ontwikkel. Verder kan 'n tekort aan kennis oor geestelike aangeleenthede by terapeute uitloop in 'n moontlike ontkenning en miskenning van belangrike aspekte van hul kliënte se oortuigings en geloofstelsels.

Kultuur voorsien oortuigings en praktyke wat geestesgesondheid in stand hou (Fukuyama & Sevig, 1999). Spiritualiteit is 'n integrale komponent van kultuur en behoort deur 'n multikulturele voorligter in ag geneem word (Fukuyama & Sevig, 1999). Eck (2002) beklemtoon ook die belangrikheid dat terapeute bevoeg en ingelig behoort te wees met betrekking tot spiritualiteit. Dit kan volgens Fukuyama en Sevig (1999), multikulturele begrip vergemaklik. Fukuyama en Sevig is verder van mening dat geestelike patrone geïntegreer moet word in intervensies wat gerig is op gedrag en emosionele aspekte.

In die literatuur oor gesinsverhoudinge is daar min navorsing te vind wat handel oor die meganismes wat gesinslede help in die hantering van krisis. Baie navorsing oor gesinne en gesondheid is geneig om gesinne in krisis te beskou as patologies. Hierdie fokus op gesinspatologie spruit uit vroeë gesinsterapienavorsing wat gehandel het oor hoe gesinsdisfunksie, geestesversteurings kan veroorsaak. Die patogene benadering word verder versterk deur mediese navorsing wat op soek is na patologie en ander 'oorsaaklike' faktore (McKenry & Price, 1994).

Daar is toenemend 'n groter fokus op sterktes en die veerkragtigheid van gesinne. Antonovsky het die salutogenetiese paradigma (oorsprong van gesondheid) ontwikkel, waarvolgens stressors deel is van menslike bestaan en dat dit net so belangrik is om suksesvolle hantering te ondersoek as wat dit is om die oorsprong van patologie te ondersoek (Antonovsky & Sourani, 1988). Die salutogenetiese perspektief is primêr gefokus op die ontdekking van kenmerke wat bydra tot 'n gesonde funksionering in gesinne, eerder as om te fokus op faktore wat geassosieer word met tekortkominge (Hawley & DeHaan, 1996). Die beskouing is dus dat gesinne voortdurend uitgedaag word en nie dat hulle letsels opgedoen het nie (Walsh, 2003). Die salutogenetiese perspektief bevraagteken dus die mite van die probleemvrye gesin en fokus op gesinsheropbou en die vermoë tot selfherstel (Human, 2001).

Min navorsing is nog gedoen oor Swart gesinne in Suid-Afrika. Volgens die 2005 middeljaar bevolkingskatting is sowat 79% van die Suid-Afrikaanse bevolking swart (Statistiek Suid-Afrika, 2005). Xhosa is volgens die 2001 sensusopname, naas Zulu, die taal wat die meeste in Suid-Afrika gepraat word (Statistiek Suid-Afrika, 2005). Verder is 82% van die bevolking in die Oos-Kaap Xhosaspreekend. Deur hierdie ondersoek word gepoog om enersyds die tekort aan kennis oor Swart gesinne in Suid-Afrika aan te spreek en andersyds 'n beter begrip te ontwikkel van

spiritualiteit as 'n moontlike helende krag binne Swart, Xhosasprekende gesinne in die Oos-Kaap. Die bevindings kan van waarde wees vir die ontwikkeling van intervensieprogramme vir Swart Suid-Afrikaanse gesinne in krisis. Gevolglik is die doel van hierdie studie om te bepaal wat die rol is wat spiritualiteit in die veerkragtigheid van Xhosasprekende gesinne in die Oos-Kaap speel.

Spiritualiteit is 'n sleutelgesinsproses wat die aanpassing van gesinslede, asook gesinseenheid vergemaklik (Walsh, 2003). Spiritualiteit word geassosieer met eienskappe soos inspirasie en kreatiwiteit en dit bring mense in verbinding met ander (Fukuyama & Sevig, 1999). Dit sluit ook mense se vermoë in vir kreatiwiteit, groei, en die ontwikkeling van 'n waardestelsel. Volgens Clinebell (aangehaal in Fukuyama & Sevig, 1999) se definiëring van spirituele groei, bevorder dit ook realistiese hoop, betekenisgewing, waardes, innerlike vryheid, geloofstelsels, piek-ervarings asook die mens se verhouding met God. Die geestelike dimensie sluit die volgende sewe aspekte in: verstand, liggaam, gees, verhouding met ander, verhouding met die natuur, werks- en ontspanningslewe en verhouding met organisasies en instellings (Fukuyama & Sevig, 1999).

Navorsing toon aan dat verwantskap 'n sterkte is in die gesinslewe van Swart gesinne in die Oos-Kaap (Viljoen, 1994). Daar is bevind dat gesinslede daarvan verseker is dat ander gesinslede bystand en ondersteuning aan hulle sou verleen in krisissituasies. Deelnemers het verhoudings binne die verwantskapsnetwerk ervaar as 'n hulpbron in die ondersteuning van gesinslede. Die feit dat so baie gesinne te midde van swaarkry, gesond en vervuld voorgekom het, het gedien as gronde vir die voorafgaande bevinding (Viljoen, 1994).

Menslike bestaan word volgens Nobles (aangehaal in Fukuyama & Sevig, 1999) binne die Afrikakultuur gedefinieer in terme van die persoon se verhouding met God, die omgewing, geeste, ritmes en lewensiklusse. Elke individu behoort aan 'n

uitgebreide verwantskapstelsel wat mense, diere, plante, voorwerpe, voorvaders en die ongeborenes insluit. Voorvaders word beskou as die "lewende dooies", so lank as wat hulle onthou word. Mense ly en juig saam en deel in 'n gemeenskaplike verantwoordelikheid en bestemming.

In die meeste kulture word spiritualiteit nie as afsonderlik van die res van die lewe beskou nie (Fukuyama & Sevig, 1999). Vanuit 'n holistiese perspektief is mense se sielkundige welsyn onlosmaaklik vervleg met hul geestelike welsyn. In baie kulture word geestelike en godsdienstige besorgdhede nie geskei van fisiese, geestelike, of gesondheidsbesorgdhede nie (Fukuyama & Sevig, 1999). Geestelike kragte hou verband met siekte of sielkundige distres. Bogenoemde is in ooreenstemming met Walsh (2003) se bevinding dat geestelike oortuigings 'n invloed het op die wyse waarop teenspoed hanteer word, pyn en lyding ervaar word en betekenis aan simptome geheg word. Daarom is dit belangrik vir geestesgesondheidswerkers om erkenning te gee aan die geestelike dimensie in heling.

Spiritualiteit kan ervaar en uitgedruk word deur godsdienste, wat gekenmerk word deur oortuigings, sosiale organisasie en kumulatiewe tradisies. Spirituele tradisies is optimisties in soverre dit hoop te midde van swaarkry lewend hou (Wolin, Muller, Taylor & Wolin, 1999). Sodanige tradisies deel die oortuiging dat daar 'n weg deur trauma en beproewings is en dat mense oor die vermoë beskik om hierdie weg te vind.

Heelwat navorsing is reeds gedoen oor die krag van 'n positiewe uitkyk in die hantering van stres en herstel ná 'n krisis en die oorkoming van struikelblokke (Walsh, 2003). Hoop kan soos volg beskryf word: "Hope is to the spirit what oxygen is to the lungs: it fuels energy and efforts to rise above adversity" (Walsh, 2003, p.8). Hoop is 'n toekomsgeoriënteerde oortuiging wat impliseer dat 'n beter toekoms in die vooruitsig gestel kan word, ongeag die onaangenaamheid en onaantreklikheid van

die hede. Dit is dus van kardinale belang vir gesinne in probleemdeurweekte situasies om vir hul 'n beter toekoms deur hul pogings voor te stel. Vir diegene wie se hoop en drome vernietig is, is dit belangrik om geleenthede vir ontdekking, transformasie en groei aan te gryp. Hierdie geleenthede stel hulle in staat om nuwe moontlikhede te visualiseer (Walsh, 2003).

Veerkrachtigheid het oor die afgelope twee dekades 'n belangrike konstruksie in geestesgesondheidsteorie en navorsing geword. Dit verwys na die vermoë om weerstand te bied teen teenspoed, ontwrigtende lewensuitdagings te weerstaan en terug te bons (Walsh, 1992, 2003). Dit behels volgens Luthar, Cicchetti en Becker (aangehaal in Walsh, 2003) dinamiese prosesse wat 'n positiewe aanpassing binne die konteks van betekenisvolle swaarkry tot gevolg het. Wolin et al. (1999) is van mening dat veerkrachtigheid op 'n proses van herstel dui en dat kwesbaarhede nooit agterweë gelaat word nie.

Een van die bekendste modelle van gesinsveerkrachtigheid is dié van Walsh (1998). Haar gesinsveerkrachtigheidsraamwerk dien as 'n konseptuele kaart om sleutelgesinsproesse te identifiseer wat kwesbaarheid in hoë risiko situasies kan verminder, heling en groei kan bevorder vanuit krisisse, en aan die hand waarvan gesinne bemagtig kan word om voortdurende swaarkry te oorkom (Walsh, 2003). Walsh identifiseer sleutelproesse binne die volgende drie domeine van gesinsfunksionering: gesinsooruigingsstelsels, -organiseringspatrone en kommunikasiepatrone. Die sleutelproesse wat Walsh identifiseer in die domein van gesinsooruigingsstelsels, hou verband met die wyse waarop gesinne betekenis heg aan swaarkry, die uitwerking van 'n positiewe lewensuitkyk, en transendensie en spiritualiteit. Volgens Walsh word veerkrachtigheid gekweek deur gedeelde ooruigings wat gesinslede help om betekenis te heg aan krisissituasies en 'n

hoopvolle, positiewe uitkyk te vergemaklik. Verder bied hierdie gedeelte, fasiliterende oortuigings ook aan gesinslede onderlinge geestelike verbintenis.

Gesinsveerkragtigheid dui ook op die potensiaal vir persoonlike- en verhoudingstransformasie en groei wat ontwikkel uit swaarkry en teenspoed (Walsh, 2003). Sterktes en hulpbronne bemagtig volgens Cowan, Cowan en Schultz (aangehaal in Walsh, 2003) individue en gesinne om suksesvol te reageer op krisis en aanhoudende uitdagings, asook om te herstel en te groei as gevolg van daardie ervarings. Veerkragtige individue en gesinne verrys volgens Coles (aangehaal in Walsh, 2003) dikwels vanuit 'n vernietigende krisis met 'n verhoogde betekenis, terwyl hulle deernis ontwikkel vir die verknorsing van ander. Die bevestiging van gesinsterktes en potensiaal te midde van moeilike omstandighede help gesinne om 'n gevoel van hulpeloosheid, mislukking en blaam die hoof te bied (Walsh, 2003).

Onlangse navorsing oor psigoterapie en spiritualiteit wys daarop dat spiritualiteit nie in psigoterapie geïgnoreer kan word nie, aangesien dit 'n kernaspek van die menslike lewe is (Doherty, 2003). Die voorafgaande standpunt spruit nie net uit die feit dat kliënte dikwels probleme met hul eie geestelike belewings ondervind nie, maar ook omdat dit potensieel 'n belangrike hulpbron is wat gebruik kan word om probleme te voorkom. Spiritualiteit en/of geloof is daarom 'n belangrike aspek van gesondheidsorg (Connor, Davidson & Lee, 2003).

Gesinsgeloofstelsels het volgens Wright, Watson en Bell (aangehaal in Walsh, 2003) 'n baie groot invloed op die wyse waarop mense 'n krisis beskou, lyding beleef en opsies opweeg. Sodanige gedeelte konstruksies van die werklikheid ontstaan en ontwikkel deur gesin- en sosiale interaksies (Walsh, 2003). Hierdie gedeelte geloofstelsels organiseer volgens Reiss (aangehaal in Walsh, 2003) weer gesinsprosesse en gesinsbenaderings tot krisissituasies.

McIntosh, Silver en Wortman (1993) het ondersoek ingestel na die uitwerking van oortuigings en waardes op Amerikaners se geestesgesondheid. Hulle het bevind dat die belangrikheid van spiritualiteit 'n voorspeller was van 'n beter aanpassing by ouers wat die verlies van 'n kind moes hanteer. Individue wat ernstige krisisse ervaar het, het aangetoon dat geloof en vertroue in God, asook 'n oortuiging dat alles ten goede meewerk, baie belangrik is (Loewenthal, 1995). Pargement (aangehaal in Fukuyama & Sevig, 1999) meen dat spiritualiteit die suksesvolle hantering van krisisse, verlies en die dood kan vergemaklik. Die suksesvolle hantering van krisisse geskied deur sin te vind en te behou te midde van bedreigings. Terselfdertyd word trots, vertroue en selfvertroue, asook 'n "kan doen" gees versterk (Walsh, 2003).

In verskeie studies is bevind dat spiritualiteit mense help met die hantering van lewensprobleme, stres, depressiewe gevoelens, asook in hul fisiese en psigiese gesondheid (Fukuyama & Sevig, 1999). Brodsky (1996) het ondersoek ingestel na Afrikaan-Amerikaanse enkelmoeders se ervarings van swaarkry, asook hul hantering daarvan. Deelnemers se beskrywings het 'n unieke ewewig gekenmerk van sowel stressors as hulpbronne, wat in die volgende agt dimensies van hul lewens bestaan het: spiritualiteit, self-eienskappe, rol as ouer, familie, vriende, 'n manlike betekenisvolle ander persoon, geld en woonbuurt. Dossey en Weil (aangehaal in Walsh, 2003) het bevind dat geloof en vertroue in God, gebed en geestelike gebruike, fisiese heling kan bespoedig as gevolg van die invloed wat emosies op die immuun- en kardiovaskulêre stelsels uitoefen. Oshodi (1999) het bevind dat spiritualiteit deel vorm van prestasiemotivering onder Nigeriese volwassenes en studente.

Connor, Davidson en Lee (2003) meen dat geestelike versterking, hetsy formeel-godsdiensdig of persoonlik-eksistensiële, die uitwerking van gewelddadige trauma kan buffer en bydra tot groter algemene welsyn. Connor et al. (2003) en

Watson (2003) het bevind dat 'n sterk geloof in 'n geestelike mag dikwels na vore tree as 'n wyse om trauma as gevolg van geweld te hanteer. Parker en Brown (aangehaal in Loewenthal, 1995) het bevind dat daar 'n sterk positiewe verband bestaan tussen die waargenome effektiwiteit van gebed en die tyd wat aan gebed bestee is tydens die hantering van 'n krisis.

Alhoewel spiritualiteit beskou word as 'n private, persoonlike aangeleentheid, het mense dikwels 'n behoefte om hul ervarings te deel met ander in 'n gemeenskap of groepondersteuningstelsel (Fukuyama & Sevig, 1999). Loewenthal (1995) meen dat godsdienste in eie reg kan dien as 'n beskermende faktor as gevolg van die sin van behoort-aan wat voortspruit uit godsdienstige affiliasie.

Gesinne in krisis se betrokkenheid by godsdienstige en geestelike aktiwiteite het sosiale integrasie en sosiale ondersteuning tot gevolg (Human, 2001). McIntosh, Silver en Wortman (aangehaal in Loewenthal, 1995) het bevind dat godsdienstigheid verband hou met 'n beleving van sosiale ondersteuning. Die verwagting bestaan dat betrokkenheid by enige tipe godsdienstige groep die beskikbaarheid van werklike en potensiële sosiale ondersteuning verhoog (Loewenthal, 1995). Human (2001) het in sy ondersoek bevind dat sewe-en-sewentig persent van die gesinne wat 'n ouer aan die dood afgestaan het, godsdienste en geestelike ondersteuning geïdentifiseer het as belangrike hanteringshulpbronne.

Maton (aangehaal in Loewenthal, 1995) het ondersoek ingestel na die verband tussen waargenome geestelike ondersteuning en maatstawwe van geestesgesondheid (welsyn, self-agting, en afwesigheid van depressie) in Amerikaanse volwassenes. In die groep deelnemers wat erge spanning beleef het, was daar 'n positiewe verband tussen geestelike ondersteuning en bogenoemde maatstawwe van geestesgesondheid. Poblete (2000) het ook bevind dat spiritualiteit en sosiale ondersteuning op 'n betekenisvolle wyse bydra tot die vlak van

veerkragtigheid in Afrikaan-Amerikaanse individue wat gediagnoseer is met menslike immunitieitsvirus (MIV).

Die meeste gesinne vind krag, vertroosting en leiding in tye van swaarkry deur betrokkenheid by hul kulturele en godsdienstige tradisies (Walsh, 2003). Gesinsveerkragtigheid bied transendente of geestelike ankerplekke, vergemaklik 'n hoopvolle, positiewe uitkyk en help lede om betekenis te heg aan en sin te maak van krisissituasies. Werner en Smith (aangehaal in Walsh, 2003) het bevind dat geestelike hulpbronne, 'n sterk geloof, praktyke soos gebed en meditasie asook godsdienstige affiliasie, bronne van veerkragtigheid is.

Spiritualiteit is ten diepste ingebed in die gesonde lewensiklusontwikkeling van Afrikane (Wheeler, Ampadu & Wangari, 2002). Dit behels die soeke na vervulling en transendensie te midde van die warboel van menslike ervaring. Van 'n baie vroeë ouderdom af word 'n bewustheid van die gees deur daaglikse praktyke ingeprent en versterk. Afro-sentriese sielkunde word volgens Jackson (aangehaal in Fukuyama & Sevig, 1999) erken as 'n belangrike basis vir terapeutiese werk met Afrikaan-Amerikaanse gesinne. Die onderliggende waardestelsel in hierdie benadering sluit in 'n sin van verbintenis tot voorvaders en die gemeenskap, sowel as 'n holistiese hantering van die gesin vanuit 'n geestelike vertrekpunt (Fukuyama & Sevig, 1999).

Nancy Boyd-Franklin (aangehaal in Fukuyama & Sevig, 1999) beklemtoon die belangrikheid van sterktes in Afrikaan-Amerikaanse uitgebreide gesinne en ondersteuningsnetwerke via hul kerke. Swart kerke voorsien volgens Richardson (aangehaal in Fukuyama & Sevig, 1999) nie slegs sosiale ondersteuning te midde van geïnstitutionaliseerde onderdrukking soos rassisme nie, maar bied ook terapeutiese geleenthede in die vorm van aanbidding, gebed, katarsis met betrekking tot lyding en die bevestiging van lewenservarings.

Die voorvaders is die skakel met die oorledenes wat wys en van onskatbare waarde is (Thomas, 1999). Die voorvaders is daarom 'n belangrike bron van ondersteuning onder baie Xhosasprekendes, waarop teruggeval kan word in tye van swaarkry (Thomas, 1999). Lewendes kan hulle na die voorvaders wend vir vertroosting, lewensmiddele en mag. Thomas het bevind dat die voorvaders 'n geestelike hulpbron is wat gesinne help om duidelikheid te verkry oor uitdagende situasies en oplossings te vind vir probleme. Hierdie oplossings kom deur middel van die lewendes se drome en visioene na vore (Thomas, 1999). Die voorvaders speel dus 'n kardinale rol in die proses van betekenisgewing, asook in die voortsetting van die kultuur, lewe en tradisies van die betrokke familie of volk.. Deelnemers in Thomas (1999) se ondersoek het verklaar dat die voorvaders waardevolle verbintenisse het met die lewendes wat in hulle glo en hulle aanbid. Die volgende twee redes word hiervoor aangevoer: die lewendes is van hul voorvaders afkomstig en die voorvaders voorsien hul van veiligheid en sekuriteit. Deelnemers het verder meegedeel dat hulle in moeilike tye bewus word van iets swaars en veiligs wat hulle omring en beskerm, naamlik die voorvaders (Thomas, 1999). Gesinslede nader die voorvaders net so dikwels as wat hulle hul op God (Jehova) beroep (Thomas, 1999). Deelnemers het ook direk met God gepraat oor hulle bekommernisse (Thomas, 1999). God was vir die meeste deelnemers 'n versorger van wie hulle 'n helder beeld kon vorm, ten spyte van Sy onsigbaarheid. Hulle het verder ervaar dat God hul behoeftes aanspreek op 'n liefdevolle en beskermende wyse. God is ook beskou as 'n heler wat besorg is oor individue wat ly en medemenslikheid wat wêreldwyd afneem (Thomas, 1999).

Dit volg uit die voorafgaande bespreking dat veerkrachtigheid, te midde van teenspoed en krisis, nie net afhanklik is van individuele eienskappe nie, maar ook van 'n kombinasie van verskeie gesinsprosesse. 'n Deeglike verstaan van die

slutelprosesse wat bydraend is tot gesinne se veerkragtigheid, is noodsaaklik vir die ontwikkeling van teorie, navorsing, hulpverlening en intervensie, asook die voorkoming van persoonlike- of gesinsprobleme ná die belewing van 'n krisis. Uit vorige navorsing blyk dit dat spiritualiteit een van die dimensies is wat bydra tot gesinsveerkragtigheid in krisissituasies. Die doel van die huidige ondersoek is om 'n ryker begrip te ontwikkel van hoe spiritualiteit 'n fasiliterende rol speel in gesinsaanpassing te midde van teenspoed.

METODE

In 'n verkennende dwarsnitondersoek is semi-gestruktureerde onderhoude gevoer met ouers en in sommige gevalle adolessente as verteenwoordigers van hul gesinne. Die gegronde teoriemetode is gebruik vir die sistematiese analise van die kwalitatiewe data.

Deelnemers

Een-en-vyftig Xhosasprekende gesinne met ten minste een adolessente kind, wat óf die dood van 'n familielid, óf 'n ernstige finansiële terugslag ervaar het en woonagtig is in die landelike gemeenskap rondom Alice in die Oos-Kaap, het vrywillig aan die ondersoek deelgeneem. Die gesinne is geïdentifiseer deur 'n Xhosasprekende dosent wat aktief betrokke is by die kulturele en kerklike aktiwiteite in die betrokke gemeenskap.

Die identifisering van die gesinne is nie ewekansig gedoen nie, maar wel op grond van voorafkennis van 'n krisis in die gesin. Sodanige gesinne is telefonies gekontak of besoek by hul huise deur twee Xhosasprekende nagraadse sielkunde studente. Nadat die gesin voorsien is van inligting betreffende die ondersoek (naamlik die doelstellings en metode van die ondersoek), is hulle gevra of hulle bereid sou wees om aan die ondersoek deel te neem. 'n Ander gesin is geïdentifiseer

in enkele gevalle waar uitgesoekte gesinne nie bereid was om aan die ondersoek deel te neem nie. Die gesinne het self bepaal watter ouer en / of adolessent die gesin sou verteenwoordig. Voornemende deelnemers is genooi om hul mening rakende die projek uit te spreek en vrae te stel in geval van enige onduidelikhede.

Een-en-vyftig ouers en ses-en-twintig adolessente het aan die ondersoek deelgeneem. Die meerderheid van die deelnemende ouers was vroulik ($n=45$; 88%), en ses (12%) was manlik. Die gemiddelde ouderdom van die deelnemende ouers was 47 jaar ($SA=10.41$). Twaalf (46%) van die deelnemende adolessente was manlik, terwyl veertien (54%) vroulik was. Die gemiddelde ouderdom van die adolessente was 17 jaar ($SA=3.43$).

Twaalf (23%) van die ouers was enkel, terwyl 34 (67%) in hul eerste huwelik en drie (6%) in hul tweede huwelik was. Twee van die deelnemers (4%) se huidige huwelikstatus en huweliksgeskiedenis, is onbekend. Twaalf (24%) van die deelnemende ouers het permanente indiensneming gehad, terwyl 16 (31%) net tydelike indiensneming gehad het. Drie (6%) was pensioenarisse en ses (12%) het geen indiensneming gehad nie. Veertien (27%) van die deelnemende ouers se werkstatus is onbekend.

Met betrekking tot die lewensmaats van die deelnemende ouers, het nege (24%) permanente indiensneming gehad, drie (8%) net tydelike indiensneming, terwyl twee (6%) pensioenarisse was en ses (16%) geen indiensneming gehad het nie. Sewentien (46%) van die lewensmaats se werkstatus is onbekend.

Nege-en-twintig (57%) van die gesinne wat aan die ondersoek deelgeneem het, het 'n inkomste van onder R20 000 per jaar gerapporteer; vyf (10%) gesinne het tussen R21 000 en R40 000 verdien; nege (17%) het tussen R41 000 en R60 000 verdien; vyf (10%) het tussen R61 000 en R80 000 verdien; een (2%) het tussen R81 000 en R100 000 verdien en een (2%) het meer as R100 000 verdien. Een (2%) van

die gesinne se jaarlikse inkomste is onbekend. Volgens die 2001 sensusopname het 31,6 miljoen van die Suid-Afrikaanse bevolking van 44,8 miljoen geen inkomste verdien nie (Statistiek Suid-Afrika, 2005). Verder het 5,9 miljoen van die Xhosasprekende Suid-Afrikaanse bevolking van 7,9 miljoen geen inkomste verdien nie (Statistiek Suid-Afrika, 2005).

Die meerderheid van die deelnemende ouers het 'n hoërskoolkwalifikasie (n=28; 54%) of 'n diploma (n=11; 22%) gehad; sewe (14%) het 'n laerskoolkwalifikasie gehad, terwyl vier (8%) grade en een (2%) 'n ander kwalifikasie gehad het. Met betrekking tot die lewensmaats van die deelnemende ouers, het die meerderheid (n=18; 49%) ook 'n hoërskoolkwalifikasie of 'n diploma (n=6; 16%) gehad; vyf (13%) het 'n laerskoolkwalifikasie gehad, terwyl twee (5%) 'n graad en een (3%) 'n ander kwalifikasie gehad het. Inligting oor vyf (14%) van die deelnemende ouers se lewensmaats se kwalifikasies is onbekend.

Prosedure

Deelnemende gesinne is by hulle huise deur 'n Xhosasprekende nagraadse sielkunde student besoek wat 'n semi-gestruktureerde onderhoud gevoer het met die betrokke ouer en / of adolessent. Beide studente wat met die data-insameling gehelp het, was bekend met die teikenpopulasie en het 'n vergoeding van R20 ontvang vir elke gesin wat besoek is. In die opleiding van die onderhoudvoerders, is rolspeletegnieke gebruik om hulle voor te berei vir die data-insamelingsproses. Die onderhoudvoerders het dieselfde instruksies rakende prosedures tydens die data-insameling gekry.

Nadat ingeligte toestemming van die deelnemers verkry is, is die onderhoude met die deelnemers se toestemming op band opgeneem. Anonimiteit en vertroulikheid van die verkreë data is deurgaans beklemtoon. Alle data is gekodeer en pseudonieme is in alle geskrewe verslae gebruik.

Tydens die onderhoude is dit beklemtoon dat daar geen “regte” of “verkeerde” antwoorde is nie en die deelnemers is versoek om te fokus op hul eie ervarings. Die onderhoudsproses het soos volg verloop: Eerstens is die biografiese vraelys voltooi. Daarna is die volgende drie ope vrae aan die deelnemers gestel: “Wat is die eerste gedagtes wat by jou opkom as jy moet praat oor jou gesin?”, “In jou eie woorde, wat is die belangrikste sterktes wat jou gesin onlangs gehelp het?”, en “Wat beteken dit vir jou om lid van jou gesin te wees?” Die ope vrae is gestel om persoonlike narratiewe rondom gesinslewe en gesinsveerkragtigheid te bekom.

Die voorafgaande is in ooreenstemming met die ondersoek se doelstelling om betekenis in hul volle kompleksiteit en konteks te verken en die deelnemers se konstruksies van hulle gesinswêreld en meer spesifiek, om spiritualiteit as ‘n gesinsveerkragtigheidskenmerk, te weerspieël. Alhoewel daar op geen stadium spesifiek gevra is na die rol wat spiritualiteit speel in die veerkragtigheid van gesinne nie, het die verwysing na spiritualiteit herhaaldelik en spontaan na vore gekom.

Alle deelnemende gesinne het na afloop van die onderhoudsproses ‘n kosmandjie ontvang as blyk van waardering vir hul tyd en deelname.

Data-ontleding

Gegronde teorie is gebruik om die kwalitatiewe data wat verwys het na spiritualiteit as gesinsveerkragtigheidskenmerk in krisistye, sistematies te ontleed. Die doel van gegronde teorie is om veelvuldige betekenis na te speur deur ‘n versameling van verskillende indikatore op ‘n konsepkaart voor te stel (Pidgeon & Henwood, 1997).

Die analisering van die data het begin met ‘n proses van mikro-analise, wat verwys na die gedetailleerde lyn-vir-lyn ontleding (mikroskopiese ondersoeking van data) wat aan die begin van die ontleding gedoen word (Pidgeon & Henwood, 1997). Die voorafgaande is gedoen ten einde aanvanklike kategorieë (met hul eienskappe en dimensies) te genereer en om die verhoudings tussen kategorieë te bepaal

(Strauss & Corbin, 1998). Die aanvanklike kodering het die volgende behels: die tydelike ontwikkeling en etikettering van konsepte op grond van die data wat relevant is tot spiritualiteit en veerkragtigheid. Daarna is 'n proses van oop kodering gevolg. Dit is 'n analitiese proses waardeur konsepte geïdentifiseer word en hul eienskappe en dimensies in die data ontdek word (Strauss & Corbin, 1998). Die omvang van potensiële betekenis wat opgesluit is in die deelnemers se woorde, is onderskei langs hierdie weg en is dan vollediger ontwikkel in terme van eienskappe en dimensies.

Soortgelyke konsepte is dan volgens meer abstrakte kategorieë gegroepeer wat verband hou met die sentrale konsep, spiritualiteit. Kategorieë is konsepte wat bepaalde verskynsels verteenwoordig (Strauss & Corbin, 1998). Die eienskappe van 'n konsep of kategorie verwys na die afbeelding van wat die konsep of kategorie definieer en daaraan betekenis gee. Dimensies verwys weer volgens Strauss en Corbin (1998) na die reikwydte waarlangs algemene eienskappe van 'n kategorie varieer. Dimensies gee spesifisiteit aan kategorieë en gee aanleiding tot variasie binne die teorie wat ontwikkel word (Pidgeon & Henwood, 1997).

Rekord is deurlopend gehou in die vorm van memorandum (kode-, teoretiese-, en operasionele notas) van die analise, sowel as van die navorser se gedagtes, interpretasies en moontlikhede rakende verdere data-insameling. Hierna is aksiale kodering gedoen. Konsepte wat met mekaar verband hou in terme van gemeenskaplike eienskappe, is gegroepeer in meer omvattende, verduidelikende terme, naamlik sub-kategorieë. Aksiale kodering verwys dus na 'n proses waar kategorieë in verband gebring word met hul sub-kategorieë (Strauss & Corbin, 1998). Kategorieë is verbind op die vlak van eienskappe en dimensies. Die veelvuldige kruisverhoudings wat bestaan tussen die onderskeie sub-kategorieë is ondersoek en verder verduidelik. Die memorandum wat geskryf is tydens die proses van aksiale

kodering, bied antwoorde op die vrae van wat, wanneer, waar, met wie, hoe en met watter gevolge.

Laastens is 'n proses van selektiewe kodering gevolg. Dit behels die integrering en verfyning van die teorie. Verbandhoudende temas is verder ondersoek en belangrike kategorieë is geïntegreer om 'n groter teoretiese skema te vorm. Relasionele stellings is, soos konsepte, uit die data ge-abstraheer. Laasgenoemde is deur die data-ontleder uit die data saamgestel. Dit beteken dat data gereduseer is van baie "gevalle" na konsepte en stelle relasionele stellings. Die voorafgaande is, in 'n algemene sin, gebruik ten einde die proses te verduidelik.

RESULTATE

'n Ontleding van die kwalitatiewe data wat verkry is deur response op die ope vrae dui daarop dat spiritualiteit 'n kernaspek is wat bydra tot die veerkragtigheid van die deelnemende gesinne in hierdie ondersoek.

Deelnemers van al een-en-vyftig gesinne wat aan hierdie ondersoek deelgeneem het, het gereageer op drie ope vrae rakende hul gesin en wat die belangrikste faktore of sterktes is wat hul gesin onlangs gehelp het. Die response dui daarop dat spiritualiteit, in terme van elke deelnemer se unieke betekenisgewing, beskou kan word as 'n hulpbron wat beskerming en herstel vergemaklik. Die response is finaal georganiseer in ses kategorieë. Hierdie kategorieë is: Gawes; Rigtingaanwysing; God se Werke; God se Plan; Gebed en Geloof. Die substansie van die kerntema, naamlik spiritualiteit, word saamgestel deur genoemde ses verbandhoudende kategorieë. Vyf van hierdie ses kategorie is verder verfyn deur die identifisering van sub-kategorieë op grond van konsepte met gedeelde eienskappe.

Die kategorie van **Gawes** het twee sub-kategorieë, naamlik die gesin en liefde as gawes van God. Twee sub-kategorieë spruit uit die kategorie van

Rigtingaanwysing, naamlik God en die Heilige Gees as die aanwysers van rigting. Die kategorie oor **God se werke** bestaan uit die sub-kategorieë God voorsien, God is teenwoordig, God mobiliseer, God verleen hulp en God dra laste.

Die onderskeie deelnemers het op hul unieke wyses betekenis gegee aan hul oortuiging dat **God 'n plan het** vir elkeen van hul lewens op 'n besondere en voorafbepaalde wyse. Die voorafgaande word beskryf in terme van die eienskappe, dimensies en voorwaardes van hierdie plan.

Ses sub-kategorieë vorm deel van die kategorie van **Gebed**. In hierdie sub-kategorieë word antwoorde op die volgende vrae gegee: Wie word aanbid?; Hoe word daar aanbid?; Saam met wie word daar aanbid?; Wanneer word daar aanbid?; Waarvoor word daar aanbid? en Wat is die gevolge van gebed?

Die laaste kategorie, dié van **Geloof**, word in drie sub-kategorieë verdeel. In die eerste van hierdie sub-kategorieë word verduidelik in wie daar geglo word. Daarna word die wyses waarop geloof beoefen word, ondersoek. Verder is daar aan die hand van 'n proses van betekenisgewing ondersoek ingestel na die wyses waarop geloof verskillende dimensies van die deelnemers se bestaan beïnvloed het.

Vervolgens word die bevindinge bespreek wat kleur, tekstuur en diepte aan die voorafgaande raamwerk gee. Die bespreking word gedoen ten einde uitdrukking te gee aan die analitiese storie wat tydens hierdie ondersoek na vore gekom het.

BESPREKING EN GEVOLGTREKING

Die doel van hierdie ondersoek is om 'n ontleding te doen van spiritualiteit as 'n gesinsveerkragtigheidskenmerk wat bydra tot Xhosasprekende gesinne in die Oos-Kaap se vermoë om aan te pas en terug te bons na 'n krisistydperk. Die resultate dui daarop dat verskillende dimensies van spiritualiteit 'n belangrike hanteringshulpbron is wat in tydperke van krisis bydra tot die veerkragtigheid van gesinslede en gesinne.

Vervolgens word ses kategorieë en verskeie sub-kategorieë van spiritualiteit bespreek in ooreenstemming met die verkreë resultate.

GAWES

Die gesin

Die woord, "gesin," dui in hierdie ondersoek op 'n oorkoepelende term wat verwys na die somtotaal van die lede van die familiestam waaraan die deelnemer behoort. Die gesin word primêr beskou as 'n onverdiende Godgegewe gawe (Konsepkaart 1: B10 p vr.1). Dit wil voorkom asof daar 'n verband bestaan tussen die waarde wat aan die gesin geheg word en dat dit beskou word as 'n gawe van God. Verder blyk dit dat die gesinslede, gegewe die hoë waarde wat aan die gesin geheg word, versorg en ondersteun word tydens tydperke van krisis (Konsepkaart 32: B15 p vr.3). Die verwantskap tussen gesinslede word beskou as 'n noodsaaklike bron van ondersteuning (Ross, 1995). Fukuyama en Sevig (1999) bevestig die voorafgaande wanneer hulle aanvoer dat mense dikwels 'n behoefte het om hul ervarings te deel met ander in 'n tipe gemeenskap of ondersteuningstelsel.

Die verwagting het onder die deelnemers bestaan dat gesinslede spiritueel, liggaamlik, en verstandelik vir mekaar sal sterk wees (Konsepkaart 39: A11 p vr.2). Viljoen (1994) het ook in haar studie bevind dat die meerderheid van die Xhosaspreekende deelnemers in die Oos-Kaap, 'n sterk verbintenis getoon het tot die gesin as sosiale instelling. Die voorafgaande is aanduidend van 'n kultuur van kollektiwisme en gemeenskaplikheid. Nobles (aangehaal in Fukuyama & Sevig, 1999) het bevind dat individue binne die Afrikakultuur aan 'n uitgebreide verwantskapstelsel behoort, waar mense saam ly, juig en in 'n kollektiewe verantwoordelikheid en bestemming deel. 'n Kultuur van kollektiwisme, eerder as individualisme, is ook kenmerkend van die gesinne wat aan hierdie studie deelgeneem het.

Deelnemers in hierdie studie betoon ontsag, dankbaarheid en waardering vir die gawe van die gesin aan God, deur sterk te wees vir mekaar en mekaar te ondersteun. Uit die data het dit nie duidelik geblyk of daar 'n verband bestaan tussen die intensiteit van die ondersteuning en versorging wat gebied word en die aard van die onderlinge verhoudings tussen gesinslede nie, hetsy ondersteunend en liefdevol of konflikterend.

Liefde

Soos 'n gesin, word liefde binne gesinsverband beskryf as 'n onverdiende gawe van God (Konsepkaart 44: A22 p vr.4). Liefde word verder beskou as nimmereindigend en 'n definiërende, konstituerende kenmerk van die gesinseenheid. Uit die deelnemers se response het dit duidelik geblyk dat hulle veronderstel dat liefde 'n natuurlike kenmerk van die gesin is (Konsepkaart 44: A22 p vr.4). Verder het deelnemers gemeen dat die gesin en liefde mekaar se bestaan en teenwoordigheid wedersyds impliseer. Deelnemers het verslag gedoen dat hulle uitdrukking gee aan hierdie Godgegewe liefde deur mekaar te midde van swaarkry te vertroos en te vertrou. Die voorafgaande word gedoen deur werklik na mekaar te luister en deur gesamentlik hoop te koester (Konsepkaart 32: B15 p vr.3).

Die hipotese bestaan dat die intensiteit van die natuurlike liefde wat deur die konsep gesin veronderstel word, varieer namate die kondisies verander. Deelnemers se response het aan die lig gebring dat die frekwensie en intensiteit van die uitdrukking van liefde verhoog in periodes van krisis en swaarkry. Uit die voorafgaande bespreking volg dit dus dat die gesinstelsel, asook liefde, bevorderlik was vir die veerkragtigheid van die gesinne wat aan hierdie studie deelgeneem het.

RIGTINGAANWYSING

Die deelnemende gesinslede het beide God en die Heilige Gees beskryf as aanwysers van rigting in periodes van krisis en swaarkry. Die meeste gesinne vind leiding, krag en vertroosting in periodes van krisis deur verbintnisse met hul kulturele en godsdienstige tradisies (Walsh, 2003).

God

Deelnemers het verder aangevoer dat God hul versterk het en vir die korrekte rigting en wyse van optrede aangewys het, deur hul interaksies met Hom (Konsepkaart 3: A8 p vr.3; B19 a vr.3). Die spesifieke wyses waarop God deelnemers versterk het wat in periodes van krisis tot Hom gebid het vir leiding, het nie duidelik geblyk in die response nie. Deelnemers beskryf egter God se rigtingaanwysing as hoogs versterkend en effektief in ongunstige lewensomstandighede.

Die Heilige Gees

Deelnemers in hierdie ondersoek het die Heilige Gees beleef as 'n krag wat in krisisperiodes rigting aanwys (Konsepkaart 4: A9 p vr.3). Die aard, frekwensie en intensiteit van die rigting wat deur die Heilige Gees aangewys word, blyk ook nie duidelik in die deelnemers se response nie. Dit wil egter voorkom asof geloof in die Heilige Gees as voorwaarde gestel word vir die rigtingaanwysende werking van die Gees (Konsepkaart 4: A9 p vr.3). Daar blyk 'n diskrepanse te wees in die wyses waarop deelnemers toegang verkry tot God en die Heilige Gees. Toegang tot God word verkry langs die weg van gebed (Konsepkaart 3: B19 a vr.3), terwyl die Heilige Gees genader word deur middel van geloof (Konsepkaart 4: A9 p vr.3). Hierdie diskrepanse is potensieel 'n aanduiding daarvan dat deelnemers God beskou as meer toeganklik en bereikbaar as die Heilige Gees. Die Heilige Gees word dus tot 'n groter mate beskou as misties, verwyderd van die mens en abstrak.

GOD SE WERKE

God voorsien

Deelnemers in hierdie studie ken God as die Alwetende Redder wat spontaan voorsien in hul behoeftes (veral materieel) in tye van teenspoed (Konsepkaart 5: A9 p vr.3). Thomas (1999) het ook in sy studie bevind dat Xhosasprekende deelnemers die ervaring het dat God hul behoeftes aanspreek op 'n liefdevolle beskermde wyse. God bemagtig deelnemers in hierdie ondersoek terwyl Hy in hul behoeftes voorsien, aangesien Hy hulle nie ontnem van die geleentheid om hul verantwoordelikhede getrou na te kom nie (Konsepkaart 5: B32 p vr.3; Konsepkaart 25: B28 p vr.3). Deelnemers se response in hierdie verband varieer soos volg: die meeste deelnemers verbind hul daartoe om die nodige eienaarskap te neem van hul uitdagings ten einde hulself te bemagtig; by sommige deelnemers bestaan daar tog 'n verwagting dat God primêr verantwoordelik is en bly vir hul materiële en geestelike welsyn.

Met betrekking tot die uitwerking van God se ingrepe in die domein van 'n finansiële krisis, wil dit voorkom asof die oplossing van 'n sodanige krisis uitloop in groter geestelike en sielkundige welsyn onder deelnemers. Vanuit 'n holistiese perspektief is mense se sielkundige welsyn onlosmaaklik met hul geestelike welsyn vervleg (Fukuyama & Sevig, 1999). Vir diegene wat finansiël nie so sterk daaraan toe is nie, is spiritualiteit 'n hulpbron wat hul ervarings van ontmoediging en hopeloosheid, asook die ontbering as gevolg van armoede, te bowe kan kom (Aponte, 1999). In baie kulture word geestelike en godsdienstige besorgdhede nie geskei van materiële-, sielkundige- of gesondheidsbesorgdhede nie (Walsh, 2003).

God is teenwoordig

Deelnemers se response toon aan dat God ook die enigste Een is wat vertrou kan word om voortdurend teenwoordig te wees in onstuimige tye (Konsepkaart 12: A16 p

vr.3). Die hipotese bestaan dat die beleving van moeilike tye in die verlede, waar God se teenwoordigheid telkens ervaar was, vir deelnemers die gerusstelling bied dat hulle ook in toekomstige krisistydperke bewus sal wees van Sy teenwoordigheid (Konsepkaart 11: A13 p vr.3). Deelnemers se intense beleving van God as betroubaar en onfeilbaar bied aan hulle emosionele sekuriteit en veiligheid.

God mobiliseer

In periodes van krisis en swaarkry vergemaklik God beweging vanuit wat deur deelnemers ervaar word as 'n ineengestremde in ondraaglike lewensomstandighede (Konsepkaart 13: B1 p vr.3). Hierdie mobilisasie impliseer vooruitgang en ontwikkeling. Die voorafgaande is konsekwent met Walsh (2003) se bevinding dat gesinsveerkragtigheid die potensiaal vir persoonlike- en verhoudingstransformasie en groei behels wat uit teenspoed ontwikkel.

Deelnemers se bereidwilligheid om energie te investeer in sogenaamde mobilisasie, blyk duidelik in die meerderheid van hul response. Daarom blyk dit implisiet in hierdie response dat deelnemers se verbintenis tot die aanvaarding van verantwoordelikheid vir die bewaring van hul geestelike welsyn voorop staan, ten spyte van dreigende lewensomstandighede.

God verleen hulp en Hy dra laste

God is deur deelnemers beskryf en beleef as die draer van laste wat groot verligting bring (Konsepkaart 5: A9 p vr.3). Doherty (2003) meen dat geestelike belevings 'n belangrike hulpbron is wat gebruik kan word om moeilikhede te oorkom. Die praktyk van die oordrag van probleme aan God word deur ouers aan adolessente gemodelleer (Konsepkaart 15: B3 a vr.3). Die voorafgaande stimuleer die vraag: hoe bevorderlik is hierdie generasionele oordrag van godsdienstige praktyke vir die fasilitering van selfstandige, ingeligte besluitneming na kritiese oorweging onder adolessente?

Uit deelnemers se response blyk dit nie duidelik op watter spesifieke wyses probleme aan God oorgedra word nie, hetsy via gebede, rituele of ander kanale. Dit sou potensieel van waarde wees om in 'n volgende studie die omstandighede te ondersoek waaronder die wyse en frekwensie van die oordrag van probleme, varieer. Daar sal dan by wyse van 'n verkennende ondersoek onder andere lig gewerp kan word op wat die intensiteit van 'n krisis moet wees om die oordrag daarvan aan God te regverdig.

GOD SE PLAN

Uit deelnemers se response blyk die volgende oortuiging duidelik: God het vir elke individu se lewe 'n unieke, voorafbepaalde plan (Konsepkaart 31: A8 a vr.2; B14 p vr.3). Hierdie plan is deur deelnemers beskryf as goed (Konsepkaart 31: B14 p vr.3). Loewenthal (1995) het aangetoon dat individue wat ernstige krisisse ervaar, geloof en vertrouwe in God asook 'n oortuiging dat alles ten goede meewerk, beskou as baie belangrik. Uitdagings waarmee deelnemers in hierdie ondersoek daaglik gekonfronteer word, word gelyk gestel aan spesifiek uitgekose lesse wat elke deelnemer moet leer, na aanleiding van God se wil vir sy of haar lewe.

Gesinne se deursettingsvermoë en veerkragtigheid in tydperke van krisis word versterk deur die betekenis wat hul gee aan God se wil, asook die hoop op 'n uiteindelijke beloning met ewigheidswaarde (Die Ewigheid) (Konsepkaart 33: B16 p vr.3). Hoop is 'n toekoms-georiënteerde oortuiging wat impliseer dat 'n beter toekoms in die vooruitsig gestel kan word ongeag die onaangenaamheid en onaantreklikheid van die hede (Walsh, 2003). Dit wil voorkom asof berusting by God se wil en die hoop op 'n uiteindelijke ewige beloning onder deelnemers in hierdie studie gedien het as aanmoediging om te midde van die geweldige impak van swaarkry, sterk te staan en terug te bons. Heelwat navorsing is al gedoen wat die krag bevestig van 'n

positiewe uitkyk in die hantering van stres en herstel na 'n krisis en die oorkoming van struikelblokke (Walsh, 2003).

Hoop word deur deelnemers beskryf as die sleutel tot veerkragtigheid (Konsepkaart 10: A13 p vr.3). Die voorafgaande stem ooreen met Walsh (1992) se bevinding dat gesinsveerkragtigheid gedeelde hoop voortbring en op hierdie wyse gesinslede bemagtig. Alhoewel deelnemers in hierdie ondersoek ondersteuning binne die gesin, in die vorm van vertrouwe, oop kommunikasie en vertroosting geïdentifiseer het as 'n sterkte in krisisperiodes, dra hoop tot 'n groter mate by tot die veerkragtigheid van die gesin (Konsepkaart 32: B15 p vr.3).

Geloof in God se groter plan blyk onontbeerlik te wees ten einde sterk te staan in lewensomstandighede wat gekenmerk word deur swaarkry en teenspoed, en waar deelnemers se fisiese en/of sielkundige welsyn bedreig word. Hieruit volg die vraag na die moontlike invloed van veranderende omstandighede, soos wanneer omstandighede meer gunstig raak, op die bewustheid van en berusting by God se groter plan. Gevolglik sou daar ondersoek ingestel kon word na die betekenis wat persone gee aan gawes en vreugdes ten einde te bepaal of dit ook beskou kan word as deel van God se unieke plan vir elkeen se lewe.

GEBED

God was vir die meeste deelnemers in hierdie studie 'n versorger met Wie hulle in gesprek getree het in tye van krisis (Konsepkaart 18: B19 a vr.3; Konsepkaart 2: A8 p vr.3). Deelnemers in hierdie ondersoek kon ook 'n helder persepsie van God vorm, ten spyte van Sy onsigbaarheid (Konsepkaart 18: B14 p vr.3; Konsepkaart 36: B32 p vr.3). Werner en Smith (aangehaal in Walsh, 2003) het ook bevind dat die praktyk van gebed 'n bron van veerkragtigheid is, terwyl Thomas (1999) bevind het dat mense direk met God praat oor hulle bekommernisse.

Wie word aanbid?

Deelnemers het verslag gedoen dat hulle vir God (ook Jehova of Die Almagtige genoem) en Jesus aanbid, terwyl hulle ook die voorvaders vereer (Konsepkaart 2: A8 p vr.3; Konsepkaart 40: A12 p vr.2; A10 p vr.4). Thomas (1999) het bevind dat gesinslede die voorvaders net so dikwels nader as wat hulle hul op God (Jehova) beroep.

Hoe word aanbid?

Deelnemers in hierdie ondersoek het verwys na gebed as die handeling van in gesprek tree met God (Konsepkaart 2: A8 p vr.3). God word met mense se alledaagse lewensbesorgdhede verbind deur rituele soos gebed en meditasie (Fukuyama & Sevig, 1999).

Dit wil voorkom asof daar 'n verband bestaan tussen die frekwensie van gebed en die aard van deelnemers se lewensomstandighede op 'n gegewe tydstip. Hieruit volg die hipotese dat die frekwensie van gebed verhoog namate mense hul lewensomstandighede toenemend as ongunstig ervaar (Konsepkaart 2: A8 p vr.3; Konsepkaart 18: B21 a vr.3).

Gesprekke met God is deur deelnemers in hierdie ondersoek beskou as tweegesprekke, aangesien hulle die ervaring gehad het dat hul gebede werklik verhoor is (Konsepkaart 18: B31 a vr.3; Konsepkaart 25: B28 p vr.3). Verder het die verhoring van hul gebede gelei tot bemoediging, vreugde en veerkragtigheid (Konsepkaart 23: B21 a vr.3). Parker en Brown (aangehaal in Loewenthal, 1995) het bevind dat daar 'n sterk positiewe verband bestaan tussen die waargenome effektiwiteit van gebed en die mate waartoe daar werklik gebed is tydens die hantering van 'n krisis. In 'n ondersoek van Walsh (2003) het sy ook aangetoon dat deelnemers die ervaring gehad het dat hul gebede werklik gehoor en beantwoord is.

Saam met wie word aanbid?

Die handeling van gebed is primêr deelnemend en kollektief van aard, aangesien dit hoofsaaklik in gesinsverband plaasvind (Konsepkaart 18: B10 p vr.3; B14 p vr.3). Walsh (1992) het bevind dat individuele en gesinsaanpassing, herstel en groei bereik kan word deur samewerkende pogings. Uit deelnemers se response blyk dit dat 'n verteenwoordiger van die gesin gewoonlik voorgegaan het in gebed (Konsepkaart 21: B11 a vr.3). Enkele deelnemers het egter gesê dat hulle verkies om alleen te bid ten tyde van 'n persoonlike krisis (Konsepkaart 19: B35 p vr.3).

Wanneer word aanbid?

Dit het verder aan die lig gekom dat die frekwensie van gebed hoër is gedurende krisisperiodes (Konsepkaart 20: B17 p vr.3). Die ope vraag wat aan die deelnemers gestel is, het ten doel gehad om veerkrachtigheidskenmerke van deelnemende gesinne in tye van swaarkry na te gaan. Dit sou dus afgelei kon word dat deelnemers se response rakende die omstandighede waartydens die voorkoms van gebed varieer, beperk was tot ongunstige lewensomstandighede.

Die volgende faktore blyk as voorvereistes te dien vir die aanwending van gebed in krisisperiodes: die aanwesigheid van vertroue in God en deelnemers se vrymoedigheid om hulself Christene te noem (Konsepkaart 24: B27 p vr.3; Konsepkaart 18: B21 a vr.3; Konsepkaart 21: B11 a vr.3). Die kriteria waaraan deelnemers moes voldoen om vir hul die vrymoedigheid te gee om hulself Christene te noem, het nie in deelnemers se response na vore gekom nie. Sodanige kriteria sou in toekomstige ondersoeke bepaal kon word.

Waarvoor word aanbid?

Deelnemers se response dui daarop dat gesinne vir leiding, krag en wysheid met betrekking tot die mees effektiewe hantering van probleme bid (Konsepkaart 2: A8 p vr.3; Konsepkaart 22: B19 a vr.3; Konsepkaart 25: B28 p vr.3). Bede om leiding, hou

potensieel verband met 'n vraag na wysheid en kennis rakende die mees gepaste wyse van optrede. Die voorafgaande sou kon uitloop in die verligting van swaarkry. Die soeke na krag en wysheid dui moontlik op 'n vraag na die nodige sterkte, moed en energie om die kennis rakende die mees effektiewe hantering van die probleem korrek aan te wend. Die vraag ontstaan dan of die aard van die leiding en die hoeveelheid krag en wysheid waarvoor deelnemers bid, saam met die intensiteit van die impak van die probleem op die individuele gesinslede en die gesinseenheid as geheel sou wissel. Deelnemers in hierdie studie het ook gebid om finansiële versterking (Konsepkaart 36: B32 p vr.3; B1 p vr.3).

Wat is die gevolge van gebed?

Die gevolge van gebed blyk verrykend te wees volgens deelnemers in hierdie ondersoek. Dit het aan die lig gekom dat God aan deelnemers die korrekte rigting aanwys wanneer hulle in krisistye tot Hom bid (Konsepkaart 2: A8 p vr.3). Die aard van die rigting wat langs die weg van gebed deur God aangewys word, wissel potensieel saam met die aard van die probleem, hetsy emosioneel, sosiaal of materieel. Die voorafgaande hipotese sou in 'n volgende ondersoek verder nagevors kon word, aangesien die deelnemers in hierdie ondersoek veral deur met materiële moeilikhede gekonfronteer is. Walsh (1992) het ook bevind dat gesprekke met God lei tot rigtinggewing en sterkte te midde van ongunstige lewensomstandighede. Gebed het ook tot gevolg dat mense 'n ervaring van Goddelike intervensie het, asook 'n gevoel dat hul deur God gelei word (Walsh, 2003).

Gebed het deelnemers in hierdie ondersoek bemagtig om sterk te staan in die hantering van krisis (Konsepkaart 18: B21 a vr.3). Verder het die verhoring van hul gebede gelei tot ervarings van vreugde (Konsepkaart 23: B21 a vr.3). 'n Mens sou kon hipotetiseer dat die intensiteit van die vreugde-ervaring varieer saam met die mate van sukses waarmee deelnemers bepaalde krisis hanteer het.

Uit deelnemers se response het dit verder aan die lig gekom dat gebed tot gevolg gehad het dat konkrete, materiële behoeftes bevredig is (Konsepkaart 36: B32 p vr.3; B1 p vr.3). Gebed en die bestudering van God se Woord het ook gelei tot 'n ervaring van berusting en bemoediging (Konsepkaart 27: B35 p vr.3). Deelnemers het aangedui dat die bemoediging van individuele gesinslede uitkring tot die bemoediging van die gesinstelsel as 'n gemeenskaplike eenheid. Daarom sou 'n mens kon hipotetiseer dat die intensiteit van die ervaring van bemoediging hoog was.

Die intensiteit van die ervaring van berusting ná gebed wissel potensieel saam met die intensiteit van die uitwerking van die probleem op deelnemende gesinne. 'n Mens sou in hierdie verband kon hipotetiseer dat die intensiteit van die ervaring van berusting hoër is indien die betrokke krisis of probleem ervaar is as hoogs traumaties. Die moontlikheid bestaan egter ook dat gebed groter berusting tot gevolg het wanneer 'n probleem blyk om makliker oorkombaar te wees.

Die positiewe gevolge van gebed, soos aangetoon in die voorafgaande bespreking, het deelnemers se wete versterk dat hul gebede deur God verhoor word.

Die verering van die voorvaders vind gestalte in die gehoorsaming aan bepaalde rituele, gebruike en praktyke (Konsepkaart 41: A19 p vr.4; Konsepkaart 42: A12 p vr.2). Op hierdie wyse word die wense van die voorvaders deur die deelnemers eerbiedig. Onder Afrikane behels spiritualiteit die verheerliking van baie van die sleuteloomblikke in die lewe van die individu (veral geboorte, inisiëring, huwelik en dood) by wyse van ritueel en seremonie (Wheeler, Ampadu & Wangari, 2002).

Die verering van die voorvaders geskied bowenal in kollektiewe verband (Konsepkaart 40: A10 p vr.4). Die voorafgaande is 'n funksie van gesinslede se gemeenskaplike betrokkenheid by die gehoorsaming van tradisionele gebruike en rituele. Die gesin word beskou as die poort waardeur toegang verleen word tot die

wysheid van die voorvaders (Konsepkaart 40: A10 p vr.4). Thomas (1999) het ook bevind dat die voorvaders 'n geestelike hulpbron is wat gesinne help om oplossings vir probleme te vind.

GELOOF

In wie word geglo?

Uit die resultate blyk dit dat deelnemers geloof, hoop en vertrouwe het in God, die Almagtige (Konsepkaart 10: A13 p vr.3; B20 a vr.3; A8 p vr.2). Gesinsgeloofstelsels vergemaklik 'n positiewe, hoopvolle uitkyk te midde van swaarkry (Walsh, 1992). Deelnemers glo verder in die Heilige Gees, die magtige spirituele kragte van die dood wat heling bring, asook in die voorvaders (Konsepkaart 8: A12 p vr.3; Konsepkaart 6: A9 p vr.3; Konsepkaart 41: A19 p vr.4). Die Heilige Gees word soos God beskou as die Gees wat die nodige leiding bied in terme van die mees gepaste wyse van optrede (Konsepkaart 6: A9 p vr.3). Hierdie leiding speel dan 'n fasiliterende rol in die suksesvolle hantering van 'n bepaalde krisis. Die leiding wat deur die Heilige Gees gebied word, blyk veral in krisistye vir deelnemende gesinne 'n bron van krag en sterkte te wees.

Uit deelnemers se response het dit aan die lig gekom dat hul geloof in die voorvaders verband hou met bygelowe en profesieë. 'n Bygeloof wat gehuldig word, is dat manlikheid en algehele welsyn veral bepaal word deur die aantal kinders wat 'n man het (Konsepkaart 42: A12 p vr.4). Verskeie deelnemers was verder oortuig dat die voorvaders se profesieë sal realiseer (Konsepkaart 4: A20 p vr.4).

Op watter wyses word geloof beoefen?

'n Verteenwoordiger van die gesin (dikwels die vader) se geloof in God word waargeneem en deur die ander gesinslede as model beskou (Konsepkaart 7: A8 a vr.3). Dit wil dus voorkom asof hierdie waarneming ander gesinslede se geloof in

God versterk. Walsh (1992) beskryf die positiewe invloed van geloofstelsels op gesinne as merkwaardig. Sy het bevind dat die krag van godsdienstige geloof en die inspirasie van sterk voorbeelde en mentors, besonder sterk was in gesinne wat aan haar ondersoek deelgeneem het.

Deelnemers het geloof in die Almagtige beskryf as 'n oortuiging wat oorwegend gemeenskaplik is (Konsepkaart 31: B14 p vr.3). Gesinsveerkragtigheid word gekweek deur gedeelde oortuigings wat lede bystaan in die proses van betekenisgewing aan krisissituasies (Walsh, 1992). God is deur deelnemende gesinne beskou as 'n rots, 'n anker en die spilpunt waarom gesinslede se lewens draai (Konsepkaart 30: B14 p vr.3). Die voorafgaande metafore is potensieel aanduidend van deelnemers se ervaring van standvastigheid, veiligheid en sekuriteit in God.

Op watter wyses het geloof 'n uitwerking op die verskillende dimensies van deelnemers se bestaan?

Die resultate dui daarop dat Geloof in God tot gevolg het dat gesinne die situasie aanvaar waarin hulle hulself bevind, ongeag die ongunstigheid daarvan (Konsepkaart 34: B20 a vr.3). Die meerderheid deelnemers het aangedui dat geloof gesinsveerkragtigheid tot 'n groter mate versterk as sosiale ondersteuning, die ervaring van samehorigheid, warmte en geduld (Konsepkaart 16: B20 a vr.3). Walsh (2003) het ook bevind dat sterk geloof 'n verhoogde ervaring van gesinsveerkragtigheid in krisisperiodes meebring. Geloof vuur die veerkragtige gees aan (Walsh, 1999). Enkele deelnemers in hierdie studie het egter gemeld dat geloof as 'n veerkragtighedsfaktor, sekondêr is tot samewerking, ondersteuning en oop kommunikasiekanale binne gesinne (Konsepkaart 17: B12 a vr.3; B18 a vr.3).

Geloof in die voorvaders behels volgens deelnemers in hierdie ondersoek die eerbiediging van bepaalde geloofspraktyke, asook die huldiging van sekere

oortuigings (Konsepkaart 40: A12 p vr.2). Die voorafgaande lei volgens deelnemers tot bepaalde positiewe uitkomst (Konsepkaart 41: A19 p vr.4; Konsepkaart 42: A12 p vr.4). Die juiste aard van sodanige positiewe uitkomst het nie duidelik uit die deelnemers se response geblyk nie.

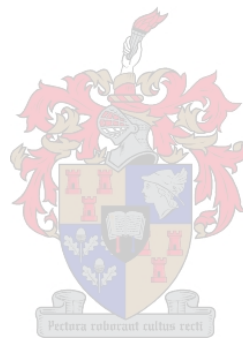
Gevolgtrekking

Bevindinge op grond van hierdie ondersoek verskaf waardevolle insigte met betrekking tot 'n spesifieke gesinsbeskermende en -herstelfaktor, naamlik spiritualiteit. Laasgenoemde is op verskillende wyses deur gesinne aangewend wat 'n tydperk van krisis en swaarkry beleef het, ten einde sterk te staan en terug te bons. Hierdie resultate kan gebruik word as 'n vertrekpunt vir toekomstige studies met 'n fokus op veerkragtigheidsfaktore in Swart gesinne in Suid-Afrika.

'n Beperking van hierdie studie is dat die deelnemers slegs 'n baie spesifieke sektor verteenwoordig van die wyere heterogene Suid-Afrikaanse bevolking. In toekomstige ondersoeke behoort gesinsveerkragtigheidskenmerke in veelvuldige Suid-Afrikaanse kontekste ondersoek te word.

Hierdie ondersoek dra by tot 'n beter begrip van hoe spiritualiteit as 'n veerkragtigheidsfaktor gesinne bystaan in die aanpassingsperiode gedurende en na afloop van 'n krisis. Die resultate bied 'n aanvanklike kennisbasis wat mettertyd ingebind kan word in 'n meer omvattende gesinsveerkragtigheidsraamwerk. So 'n raamwerk sou kon dien as 'n waardevolle konseptuele kaart om voorkomings- en intervensiepogings te rig, ten einde kwesbare gesinne in krisis te ondersteun en te versterk. Gesinne kan ondersteun word om hul spiritualiteit, as 'n reeds teenwoordige kwaliteit wat herstel vergemaklik, te benut en sodoende toenemend veerkragtig word. Gesinne kan dus sterker en vindingryker tevoorskyn kom deur hul gesamentlike pogings om teenspoed die hoof te bied. Langs hierdie weg kan gesinslede moontlik

verdere onontginde hulpbronne en vermoëns ontdek wat hulle instaat sal stel om nuwe uitdagings en moeilikhede meer doeltreffend te hanteer. Op hierdie wyse sou elke intervensie ook 'n voorkomingsmaatreël kon wees (Walsh, 1992).

VERWYSINGS

- Antonovsky, A., Sourani, T. (1988). Family sense of coherence and family adaptation. *Journal of Marriage and the Family*, 50, 79-92.
- Aponte, H.J. (1999). The stresses of poverty and the comfort of spirituality. In F. Walsh (Red.). *Spiritual resources in family therapy* (pp. 76-89). New York: The Guilford Press.
- Brodsky, A.E. (1996). Making it: a qualitative study of resilience among single mothers raising daughters in risky neighborhoods. *Dissertation Abstracts International*, 57(5), 2144-B.
- Statistiek Suid-Afrika (2001). *Census 2001: monthly income for person weighted* [Beskikbaar by: Space-Time Research Online support: support@str.com.au]. Statistiek Suid-Afrika [2005, Oktober 24].
- Connor, K.M., Davidson, J.R., & Lee, L. (2003). Spirituality, resilience, and anger in survivors of violent trauma: a community survey. *Journal of Traumatic Stress*, 16(5), 487-494.
- Doherty, W.J. (2003). A wake up call: comment on "lived religion and family therapy". *Family Process*, 42(1), 181-183.
- Eck, B.E. (2002). An exploration of the therapeutic use of spiritual disciplines in clinical practice. *Journal of Psychology and Christianity*, 21(3), 266-280.
- Fukuyama, M.A., & Sevig, T.D. (1999). *Integrating Spirituality Into Multicultural Counseling*. Londen: Sage Publications.
- Hawley, D.R., & DeHaan, L. (1996). Toward a definition of family resilience: Integrating life-span and family perspectives. *Family Process*, 35(3), 283-298.
- Human, B. (2001). *Resilience in families in which a parent has died*. Ongepubliseerde meesterstesis, Universiteit van Stellenbosch.
- Loewenthal, K.M. (1995). *Mental Health and Religion*. Londen: Chapman & Hall.

- McIntosh, D.N., Silver, R.C., & Wortman, C. B. (1993). Religion's role in adjustment to a negative life event: coping with the loss of a child. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 812-821.
- McKenry, P.C., & Price, S.J. (1994). *Families and change: coping with stressful events*. Londen: SAGE Publishers.
- Mid year estimate of the population*. (May 2005). Statistics South Africa. Onttrek 21 Junie 2005 van die Wêreldwye Web: <http://www.statssa.gov.za/default.asp>.
- Oshodi, J.E. (1999). The construction of an afri-centric sentence completion test to assess the need for achievement. *Journal of Black Studies*, 30(2), 216-231.
- Pidgeon, N., & Henwood, K. (1997). Using grounded theory in psychological research. In N. Hayes (Red.), *Doing qualitative analysis in psychology* (pp. 245-273). Hove, UK: Psychology Press, Taylor Francis.
- Poblete, S.A. (2000). Relationship of spirituality, social support, reciprocity and conflict to resilience in individuals diagnosed with HIV. *Dissertation Abstracts International*, 61(3), 1327-B.
- Population Census 2001. (October 2005). Statistics South Africa. Onttrek 20 Oktober 2005 van die Wêreldwye Web: <http://www.statssa.gov.za>.
- Ross, F. (1995). *Umntu ngumntu ngabanye abantu: the support networks of black families in Southern Africa*. Pretoria: Human Sciences Research Council.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Londen: SAGE Publications.
- Viljoen, S. (1994). *Strengths and weaknesses in the family life of black South Africans*. Pretoria: Human Sciences Research Council.
- Walsh, F. (1992). A family resilience framework: innovative practice applications. *Family Relations*, 51(2), ????

- Walsh, F. (1999). Religion and spirituality: wellsprings for healing and resilience. In F. Walsh (Red.), *Spiritual resources in family therapy* (pp. 3-27). New York: The Guilford Press.
- Walsh, F. (1999). Opening family therapy to spirituality. In F. Walsh (Red.), *Spiritual resources in family therapy* (pp. 28-58). New York: The Guilford Press.
- Walsh, F. (2003). Family resilience: a framework for clinical practice. *Family Process*, 42(1), 1-18.
- Walsh, F. (2003). Family resilience: strengths forged through adversity. In F. Walsh (Red.), *Normal family processes* (pp. 399-421). New York: The Guilford Press.
- Walsh, F., Pryce, J. (2003). The spiritual dimension of family life. In F. Walsh (Red.), *Normal family processes* (pp. 337-367). New York: The Guilford Press.
- Watson, T.T. (2003). Resiliency: mitigating effects of reciprocating social support on stress. *Dissertation Abstracts International-B*, 63/08, 3946-3971. Onttrek 7 Junie 2004 van die Wêreldwye Web:
<http://wwwlib.umi.com/dissertations/fullcit/3062697>
- Wheeler, E.A., Ampadu, L.M., & Wangari, E. (2002). Lifespan development revisited: African-centered spirituality throughout the life cycle. *Journal of Adult Development*, 9(1), 71-77.
- Wolin, S.J., Muller, W., Taylor, F., & Wolin, S. (1999). Three spiritual perspectives on resilience – Buddhism, Christianity, and Judaism. In F. Walsh (Red.), *Spiritual resources in family therapy* (pp. 121-135). New York: The Guilford Press.

BYLAE 1

KONSEPKAARTE

Die volgende kodes is in die konsepkaarte gebruik:

A – Eerste datastel

B – Tweede datastel

p – Ouer

a – Adollesent

Vr – Die nommer van die vraag in die semi-gestruktureerde onderhoud waarop die betrokke deelnemer gereageer het.

KONSEPKAART 1: Die Gesin as 'n gawe van God

B10 p vr.1 *When I speak about my family, the things that come to my mind is gifts that God gave me, they are so important to me.*

A22 p vr.4 *AmaXhosa say in a family, love does not stop anywhere, because love is a gift from God, loving is natural, no one can deny that.*

KONSEPKAART 2: Gesprekke met God

A8 p vr.3 *Speaking to the Almighty to give you the correct direction during the unpleasant life circumstances. This has worked tremendously well in my family.*

KONSEPKAART 3: God as rigtingaanwyser in moeilike omstandighede

A8 p vr.3 *Speaking to the Almighty to give you the correct direction during the unpleasant life circumstances. This has worked tremendously well in my family.*

B19 a vr.3 *We get our strength from God. When we are faced with the crisis or problem, we just pray to God for guidance over that problem.*

KONSEPKAART 4: Heilige Gees as rigtingaanwysende Gees

A9 p vr.3 *Believing in the Holy Spirit as the guiding spirit.*

KONSEPKAART 5: God voorsien en verleen hulp

B1 p vr.1 *What comes is that my God, what this person is going to find out about my family, I wonder what is he going to do for me, because I'm a parent who does not have anything and suffers.*

A9 p vr.3 *Loving of God and Jesus Christ as our saviour and provider.*

B32 p vr.3 *During the time I was rearing my children, God revealed Himself in my life and blessed me with a job. I was able to take care of my children, and educate them.*

KONSEPKAART 6: Geloof in die Heilige Gees

A9 p vr.3 *Believing in the Holy Spirit as the guiding spirit.*

KONSEPKAART 7: Waarneming en modellering van pa se geloof en vertroue in God

A8 a vr.3 *I can single out my Father's obvious faith in God. From that we are able to observe his deep trust in God.*

KONSEPKAART 8: Geloof in die magtige geestelike kragte van die dood

A12 p vr.3 *Believing in the powerful forces of the dead, but look their spiritual power is not dead. My other daughter has been sick for quite too long than I can remember, been to the doctors to no avail. But it took only one goat to make the matters back to normal.*

KONSEPKAART 9: Magtige krag van God (the Almighty) se mag.

A13 p vr.3 *I can only single out the powerful force of the Almighty, which has helped us during difficult times: having faith and hoping in God.*

KONSEPKAART 10: Geloof en vertrouwe in God

A13 p vr.3 *I can only single out the powerful force of the Almighty, which has helped us during difficult times: having faith and hoping in God.*

A25 p vr.3 *Having faith in the Almighty.*

B20 a vr.3 *You know at home we lost our father, after that we lost everything, even the house. Because of my mother, she was very strong, encouraging us to get education or educated, and saying that it is not the end of the world. Basically I should say hope, patience, and unity, above all that God. We believe in Him. My mother used to say to us that we must accept and understand the situation we are in; these are our strengths, which have helped us during crises.*

B27 p vr.3 *We believe in prayer, we pray to God, because we trust Him.*

A8 p vr.2 *I trust in God.*

KONSEPKAART 11: **Wete dat God (*the Almighty*) al voorheen gehelp het dra by tot vertrouwe dat God weer sal help (dit versterk geloof en vertrouwe).**

A13 p vr.3 *I can only single out the powerful force of the Almighty, which has helped us during difficult times, having faith and hoping in God.*

KONSEPKAART 12: **Wete dat God, bo alle mense, tot 'n groter mate as alle ander, daar was in die onstuimigste tye. By implikasie is God dus die enigste Een wat betroubaar is en lojaal is en nooit verlaat of teleurstel nie.**

A16 p vr.3 *God the Almighty has been there in the most turbulent of times, above the rest.*

KONSEPKAART 13: **God mobiliseer, tel deelnemers op uit swaarkry en verlig die omvang van armoede. God vergemaklik dus vooruitgang en ontwikkeling.**

B1 p vr.3 *During difficult times it was very hard even when it was time for us to eat. We ate half a loaf as a family. I (crying, weeping) raised them hard and it was not easy. But, God took me to another level.*

KONSEPKAART 14: **Die oorgee van probleme aan God**

B3 a vr.3 *You know at home, whenever we had a crisis or problem, we gave it to Jehovah Almighty, so this is something we do; we were also taught or raised like that at home.*

KONSEPKAART 15: Modelling – deelnemers het by ouers geleer hoe om probleme oor te gee aan God.

B3 a vr.3 *You know at home, whenever we had a crisis or problem, we gave it to Jehovah Almighty, so this is something we do; we were also taught or raised like that at home.*

KONSEPKAART 16: Geloof in God as primêre veerkragtigheidsfaktor

B8 p vr.3 *I would say togetherness, planning, working together to achieve whatever we want to achieve at the end of the day, warmth so that everybody can feel free, and the major beliefs in God.*

B20 a vr.3 *You know at home we lost our father. After that we lost everything, even the house. Because of my mother, she was very strong, encouraging us to get education or educated, and saying that it is not the end of the world. Basically I should say hope, patience, and unity, above all that God. We believe in Him. My mother used to say to us that we must accept and understand the situation we are in; these are our strengths, which have helped us during crises.*

KONSEPKAART 17: Geloof in God as sekondêre veerkragtigheidsfaktor

B12 a vr.3 *It is working together and each and everyone has time or chance to express his/her opinion. And you found that everyone has an input in the problem at hand. Lastly, we believe in God.*

B18 a vr.3 *Firstly when I have a problem, we sit down with my husband to discuss it; we also include our parents to help us out. Basically, God, parents, husband, and some of my colleagues at work are my strengths.*

**KONSEPKAART 18: Gebed binne die gesinstelsel as geheel
(kollektiwisme)**

B10 p vr.3 *It is prayer and communication within my family.*

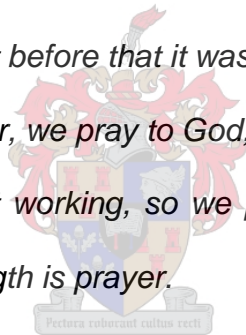
B14 p vr.3 *I think our most important strength is prayer, because whatever we do, we put the Lord as our base, because without believing that things can happen for the better, it is because of the Lord Jesus. We pray as a family all of us, we join in prayer, young or old.*

B19 a vr.3 *We get our strength from God. When we are faced with the crisis or problem, we just pray to God for guidance over that problem.*

B21 a vr.3 *Yes, my strength or ours, is prayer, because I`m a Christian. I do not cry when faced with crisis. It is like I`m a pregnant woman after birth, there will be joy, but before that it was pain. So, it`s like that to me.*

B27 p vr.3 *We believe in prayer, we pray to God, because we trust Him.*

B31 a vr.3 *My brother was not working, so we prayed. Thereafter he got a job. I must say, our strength is prayer.*

KONSEPKAART 19: Gebed as `n individuele handeling

B35 p vr.3 *In my own experience, the thing that has helped us during crises, is the Word of God. Should I be in difficulty, I just pray. Thereafter, I become encouraged, and I encourage them with the Word of God.*

KONSEPKAART 20: Gebed as primêre veerkragtigheidsfaktor

B17 p vr.3 *It is the support of friends, comes the problem or trouble, the first thing is prayer, after that support.*

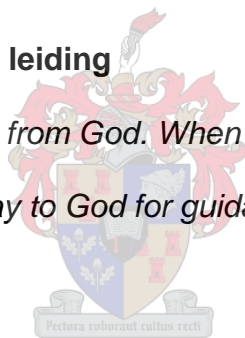
B21 a vr.3 *Yes, my strength or ours, is prayer, because I`m a Christian. I do not cry when faced with crisis. It is like I`m a pregnant woman after birth, there will be joy, but before that it was pain. So, it`s like that to me.*

KONSEPKAART 21: Ma bid in krisistye as verteenwoordiger van die gesin.

B11 a vr.3 *My mother, she is a Christian, therefore she prays whenever there is a problem*

KONSEPKAART 22: Bede om leiding

B19 a vr.3 *We get our strength from God. When we are faced with the crisis or problem, we just pray to God for guidance over that problem.*

KONSEPKAART 23: Gebed maak blydschap te midde van `n krisis moontlik.

B21 a vr.3 *Yes, my strength or ours, is prayer, because I`m a Christian. I do not cry when faced with crisis. It is like I`m a pregnant woman after birth, there will be joy, but before that it was pain. So, it`s like that to me.*

KONSEPKAART 24: Deelnemers bid tot God omdat hulle Hom vertrou.

B27 p vr.3 *We believe in prayer, we pray to God, because we trust Him.*

KONSEPKAART 25: Bede om krag en wysheid ten einde moeilikhede te oorkom.

B28 p vr.3 *We sit down to pray to God, asking Him power and wisdom to overcome this problem. After we have prayed, we feel that we are better in our souls, because He is the creator of all things in the world.*

KONSEPKAART 26: Gebed het strelende effek en bring die siel tot rus.

B28 p vr.3 *We sit down to pray to God, asking Him power and wisdom to overcome this problem. After we have prayed, we feel that we are better in our souls, because He is the creator of all things in the world.*

KONSEPKAART 27: Gebed bemoedig gesinslede en die gesinstelsel as geheel.

B35 p vr.3 *In my own experience, the thing that has helped us during crises, is the Word of God. Should I be in difficulty, I just pray. Thereafter, I become encouraged and I encourage them with the Word of God.*

KONSEPKAART 28: Die mag van God

B28 p vr.3 *We sit down to pray to God, asking Him power and wisdom to overcome this problem. After we have prayed, we feel that we are better in our souls, because He is the creator of all things in the world.*

KONSEPKAART 29: Gebede word verhoor.

B31 a vr.3 *My brother was not working, so we prayed. Thereafter he got a job. I must say, our strength is prayer.*

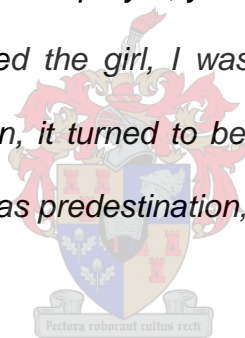
KONSEPKAART 30: God as standvastige basis

B14 p vr.3 *I think our most important strength is prayer, because whatever we do, we put the Lord as our base, because without believing that things can happen for the better, it is because of the Lord Jesus. We pray as a family all of us, we join in prayer, young or old.*

KONSEPKAART 31: Geloof in God se plan

B14 p vr.3 *I think our most important strength is prayer, because whatever we do, we put the Lord as our base, because without believing that things can happen for the better, it is because of the Lord Jesus. We pray as a family all of us, we join in prayer, young or old.*

A8 a vr.2 *Before I impregnated the girl, I was an ordinary human being and I have learnt a lesson, it turned to become a learning experience. One can almost say, it was predestination, I guess.*

KONSEPKAART 32: Hoop as veerkragtigheidsfaktor

B15 p vr.3 *To share, listen, and trust, love one another, these things made us strong till today and we are able to console ourselves, and hope is the key.*

B16 p vr.3 *Perseverance, hoping that in the end there would be a reward for it.*

KONSEPKAART 33: Hoop om 'n uiteindelijke beloning

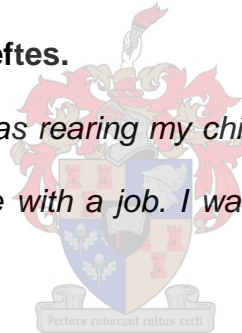
B16 p vr.3 *Perseverance, hoping that in the end there would be a reward for it.*

KONSEPKAART 34: Geloof in God maak aanvaarding van moeilike situasies moontlik.

B20 a vr.3 *You know at home we lost our father. After that we lost everything, even the house. Because of my mother, she was very strong, encouraging us to get education or educated and saying that it is not the end of the world. Basically I should say hope, patience, and unity, above all that God. We believe in Him. My mother used to say to us that we must accept and understand the situation we are in; these are our strengths, which have helped us during crises.*

KONSEPKAART 35: God openbaar Homself deur die bevrediging van behoeftes.

B32 p vr.3 *During the time I was rearing my children, God revealed Himself in my life and blessed me with a job. I was able to take care of my children and educate them.*

KONSEPKAART 36: God bevredig materiële behoeftes

B32 p vr.3 *During the time I was rearing my children, God revealed Himself in my life and blessed me with a job. I was able to take care of my children and educate them.*

B1 p vr.1 *What comes is that my God, what this person is going to find out about my family, I wonder what is he going to do for me, because I'm a parent who does not have anything and suffers.*

B1 p vr.3 *During difficult times it was very hard even when it was time for us to eat, we ate half a loaf as a family. I (crying, weeping) raised them hard and it was not easy. But, God took me to another level.*

KONSEPKAART 37: Die Woord van God word gebruik om gesinslede te bemoedig.

B35 p vr.3 *In my own experience, the thing that has helped us during crises, is the Word of God. Should I be in difficulty, I just pray. Thereafter, I become encouraged, and I encourage them with the Word of God.*

KONSEPKAART 38: Vermenging van tradisionele gebruike en Christelike oortuigings binne gesinsverband

A10 p vr.2 *Within the family, there are traditional customs, as well as Christian beliefs.*

KONSEPKAART 39: Verwagting dat gesinslede geestelik sterk moet wees vir mekaar (kollektivisme)

A11 p vr.2 *Simply put, being a member of my family means that I have to be a strong person in mind, body and spirit, for them.*

KONSEPKAART 40: Aanbidding van die voorvaders

A12 p vr.2 *Performing all the necessities such as initiating them into clans manhood and slaughtering them a goat as the symbol of acceptance. Food and clothing come second. But we worship the ancestors.*

A10 p vr.4 *A family is like a kraal, where we worship the ancestors. The family is the head office of the ancestors.*

KONSEPKAART 41: Gehoorsaamheid aan die voorvaders

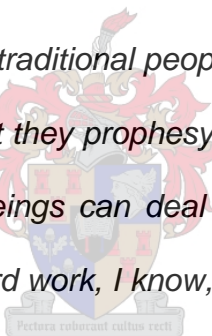
A19 p vr.4 *They treat a family as a unit, one body where no one can come and break the family unity. They say it emanates from their customs, they cannot break their forefather`s trend.*

KONSEPKAART 42: Bygelowe

A12 p vr.4 They usually say, a man without a family, is no man. Men must marry, have children and expand the clan name to infinity. We are not animals, we are humans. AmaXhosa are quite superstitious beings.

KONSEPKAART 43: Profesieë

A20 p vr.4 *Look, AmaXhosa are traditional people, they have never been to school as you have, but what they prophesy, occurs just exactly as they would have said. Human beings can deal with their challenges, there is no doubt in my mind. Hard work, I know, pays off at the end of the day.*

KONSEPKAART 44: Liefde in 'n gesin as 'n gawe van God

A22 p vr.4 *AmaXhosa say in a family, love does not stop anywhere, because love is a gift from God, loving is natural, no one can deny that.*